

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק

צו

אדר השני ה'תשפ"ב ב'של"ג
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

דברים לעילוי נשמתו של הגאון הגדול מופת הדור רבי חיים קניבסקי זצוק"ל שנלב"ע בעש"ק זו.

המשך ביאור דברי הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה לגבי הרב שאינו הולך בדרך טובה וכו' אין מתלמדין ממנו עד שיחזור למוטב וכו', ותשובת הלחם משנה לשאלה מדוע הרמב"ם לא חילק בין גדול לבין קטן כפי שהגמרא מחלקת במסכת חגיגה. דעות הראשונים בדבר הסיבה שאין ללמוד מאדם שאינו הגון, ביאור ספר שערי אושר בדעת הרמב"ם, והערות מרן שליט"א על דבריו.

שתי תשובות נפלאות מבעל שערי אושר הנז"ל על דברי הרמב"ם "עד שיחזור למוטב", מא קא סלקא דעתך שלא, ובפרט שאין לכך מקור בדברי הגמרא, נפק"מ לגבי בעלי תשובה שנהיו רבנים המורים לרבים. דרך חסידי הבעש"ט בעניין דלעיל, ההסבר בשיטתם, וביאור מרן שליט"א כי אין מכך סתירה לשיטת הרמב"ם.

תירוץ שלישי ממרן שליט"א לגבי הקושיא דלעיל בדברי הרמב"ם. תירוץ הדברי יואל על קושיית הלחם משנה דלעיל, כי לימות המשיח לא יהיה רב שאינו הגון, והערות מרן שליט"א על דבריו. הערה המובאת בתלמוד בבלי "מתבתא" בעניין דלעיל, וביאורם בדברי הלחם משנה, כי יכול להיות באחד הדורות גאון וגדול יותר מן הדורות שהיו לפניו. רבינו האי גאון, האר"י, הגר"א, ומהרי"ץ גאון רבני תימן ותפארתם.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 637

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם לטובה, אבי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש על ידי ידידנו הרב אביחי שרעבי שליט"א, עורך הגליונות "כתרי תורה" מהעיר מודיעין עילית – קרית ספר ת"ו. לעילוי נשמתו של ענק שבענקים, ספר תורה חי, הוד ישראל והדרו, אשר חיזק תמיד את מסורת ומנהגי יהדות תימן, הגאון הגדול הרב שמריהו יוסף חיים בן הרב יעקב ישראל קניבסקי זצוק"ל, שנתבקש לישיבה שלמעלה בערב שב"ק זו. תנצב"ה.

בעז"ה תכף נחזור לכך.

כמו כן השיעור מוקדש, להבדיל בין החיים ובין המתים, ב"ה על דרך מה שאחז"ל [עירובין דף נד.] בני אדם דומין לעשבי השדה, הללו נוצצים, והללו נובלים.

לרפואת ולהצלחת היולדת מרת סימון שמחה בת דוד מאיר שתחי', אשת ידידנו הרב חיים לוי הי"ו מארצות הברית, ולרך הנולד בשעט"מ.

ב"ה אנו שמחים בשמחתו, שיזכו לגדלו באושר יחד עם כל ילדיהם.

בעבור שהתנדבו ביד רחבה למוסדות יד מהרי"ץ. המקום ב"ה ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, וישלח רפואה שלימה ובריאות איתנה ליולדת ולרך הנולד, ושיזכה להיכנס בבריתו של אברהם אבינו ע"ה בעתו ובזמנו, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם לטובה ולברכה, אכי"ר. ולמחרת ביום ראשון נימול, ונקרא שמו בישראל יצחק נר"ו. כן ירבה וכן יפרוץ, שמחה וששון עדי עד, אמן.

דברים לעילוי נשמתו של מופת הדור הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי זצוק"ל שנלב"ע בעש"ק זו.

כפי שצינו מקודם את הדברים, כי הגר"ח קניבסקי זצוק"ל היה 'ענק שבענקים', אלו המלים שאנחנו יכולים לדבר. כי למעשה, אין ספק שהוא היה משהו מיוחד, כפי שמכנים אותו 'שר התורה', בקי מופלג בתורה שבכתב ושבע"פ. לא רק תורה שבע"פ, תנ"ך ש"ס, בקיאות עצומה, ממש 'כמאן דמנח בכיסתיה'. כל הגמרות, כל המדרשים, אפילו המדרשים הקטנים שלא מכירים אותם, שאינם ידועים, אשר בקושי בדרך כלל רבים לא לומדים אותם. הכל בכל מכל כל. מלבד ספריו החשובים. הוא ענה תשובות לאנשים, בע"פ ובכתב, לאלפים ולרבבות, בכזו בהירות. זהו תלמיד חכם, במלא מובן המלה.

מהרי"ץ זיע"א מדבר על כך, בשו"ת פעולת צדיק וחלק ג' סימן כ"ז. הרי בלשון חז"ל, ישנן הלכות לגבי תלמיד חכם, כגון שבחול המועד מותר להספיד ת"ח. מהרי"ץ כותב שם כך, וראיתי להציע לך לשון הגמרא, כדי שתעמוד על עיקר השמועה. בקידושין דף מ"ט [וע"ב] אמרינן, היבא דקידש אשה ואמר על מנת שאני תלמיד. אין אומרים כשמעון בן עזאי וכשמעון בן זומא, אלא כל ששואלין אותו בכל מקום דבר אחד בתלמודו ואומרו, ואפילו במסכתא דכלה וכו'.

לא ניכנס לכל הפלפול, מה בדיוק המשמעות בכך. ואח"כ הוא מביא, אמנם במסכת שבת דף קי"ד [וע"א] איתא, א"ר יוחנן, איזהו תלמיד חכם, כל ששואלין אותו הלכה בכל מקום ואומרה. שאלה בכל תחום, בכל עניין ובכל נושא, הוא מיד עונה.

אבל תדעו לכם דבר נוסף, לא רק שהוא סתם ענה, אלא היה עונה תמיד בנחת רוח ובשלוה, בכזאת בהירות, ובכזאת ענוה, ממש ענוה אמיתית.

זכורני כי בערך לפני 25-20 שנה, כאשר הייתי בביתו, עוד לפני שהוא התפרסם – אמנם הוא היה מפורסם תמיד, גם לפני חמשים שנה, אבל הוא התפרסם יותר ויותר בשנים האחרונות – חוץ מכל הדברים האחרים שדיברתי איתו, ביקש ממני אחד מראשי הישיבות, הוא רצה שהגר"ח קניבסקי יזמין אותו. הוא ביקש ממני, תגיד לו שיקרא לי. כנראה הוא רצה להתכבד בזה, שהוא בא אליו. או סיבה אחרת. אמרתי זאת לרב קניבסקי, והוא ענה לי בזה"ל, אבל מי אני שאקרא לו שיבוא אלי? אני לא רב וכו'. הא כיצד אקרא לו, שיבוא אלי? חזרתי על כך שוב, וראיתי איך שהוא ממש מתבייש להגיד זאת. להזמין אותו אליו? ההוא מחכה שרק יזמין אותו, אבל להגר"ח לא נעים. חדלתי מלבקש. הוא לא החשיב את עצמו כלום. וכי אני מרא דאתרא, שאתן פקודה למישהו לבוא אלי.

ענוה ממש מופלגת, ממש אמיתי. גם כאשר הוא ענה לשואלים בכל תחום בתורה, ממש

שערי יצחק – השיעור השבועי

במחשב ולא נמצא. שאל אותם, איך חיפשתם? אמרו לו, חיפשנו לפי נבוכדנאצר, טפח. אמר להם, לא, לא ככה. לא כתוב שם 'טפח', אלא 'פושכא', בלשון ארמית. ואז חיפשו ומצאו.

זה בילקוט שמעוני דניאל רמז תתרס"ב, לגבי הפסוק [דניאל ד', י"ד] וְשָׁפַל אֲנָשִׁים יָקִים עָלָהּ. פושכא, הוא תרגום של טפח. וע"ע בערוך. בהערות לילקוט שמעוני כתוב שהוא זרת, וצ"ע.

תנצב"ה.

אנחנו מדברים בשיעורים האחרונים – ועוד מעט בעזרתו יתב' נמשיך לדבר – לגבי הרב שדומה למלאך ה' צבאות. ואכן ממש מתאים לו התואר הזה, מכל הבחינות.

הזכירו מקודם, שהוא היה מחזק ומעודד את מנהגי יהדות תימן, חושבני כי הרבה זה בזכות שהוא הכיר את ספריו של גאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א. אביו – הסטייפלר זצ"ל, בעל קהילות יעקב – למשל, אינני חושב שהוא הכיר, אפילו שהספרים כבר נדפסו בזמנו אבל הם עדיין לא הופצו, וכנראה לא הגיעו לידי.

ולכן כתבתי בס"ד במבוא לשלחן ערוך המקוצר, נוכח השלחן ופרק ד' סוף דף 26 ודף 27, על כגון אלה אמנם ייאותה מ"ש בספר ארחות רבינו בעל קהילות יעקב (בני ברק ה'תש"נ) חלק א' דף מ"ב שאין שייך אצלם אל תיטוש בנוגע למנהגיהם, כי נבעו מחוסר ספרים וסופרים ע"ש. אך לא באופן כללי כמו שסבר, ולכן אמר שצריכים להתנהג כשולחן ערוך ומשנ"ב, כי במחכ"ת נעלם ממנו ומכיוצא בו גדולתם בתורה של רבני ערי תימן הגדולות והידועות, ומהם הוראה יצאה לכל סביבותיהם, ולא הכירו חיבוריהם החשובים, ואפילו שו"ת פעולת צדיק לגאון עוזינו מהרי"ץ ידענו כי לא ידעו הם ממנו מאומה, וע"ע לעיל פרק א', ולקמן פרק ו' ד"ה לא זו. והגיעו לידיהם של רבני תימן הרבה מספרי האחרונים בכל מקצועות התורה, ואף אחרוניאחרונים הספרדים ואפילו האשכנזים, כגון הגר"א, ברכי יוסף, חתם סופר וכתב סופר, רעק"א וכו' יעו"ש. אבל עכשיו לגבי הגר"ח זצוק"ל,

בכזאת שפלות רוח, ובכזאת צניעות. התפעלתי מאד מכך.

להלכה ולמעשה, בדין של מה נקרא תלמיד חכם, כתבתי בס"ד בשלחן ערוך המקוצר [יו"ד חלק ב', סימן ק"פ, בעיני יצחק הערה מ"ו] בזה"ל, נְקִיטִינָן דתלמיד חכם לעניין זה, אין צריך שיהא בקי בכל התלמוד – לגבי מי נחשב ת"ח, שמספידים אותו בחול המועד. הרי כתוב, שת"ח בפניו מספידים אותו. א"כ, מה זה תלמיד חכם? – אלא כל ששואלים אותו באחד המקומות ומשיב. הוא לא צריך לענות בכל המסכתות, אלא אפילו מקום אחד. וגם אין צריך שישב מיד, אלא אעפ"י שממתין ומשיב אחרי העיון. אחשוב ואעייין, ואתן תשובה. כיון שהוא מוצא את התשובה בעצמו, אז בסדר, זהו תלמיד חכם. הוא גם נחשב תלמיד חכם. אבל לתלמיד חכם במלא מובן המלה, זכינו גם בדור הזה, ממש ברכה בקרב הארץ, שהשיב מיד תשובה לכל שואל, בכזו בקיאות עצומה.

יש הרבה דברים שנוכחתי אצלו לראות ולשמוע, אבל כעת אומר רק מה שאני נזכר כעת, בשני דברים.

בזמן שהדפסנו בס"ד את הספר רכב אלהים למה"ר יצחק ונה זצ"ל, היו שם כל מיני דברים, הוא הביא כל מיני מאמרים, אשר לא ידענו מהיכן מקורם, ושלחתי אז מישהו לשאול את הגר"ח"ק. והיו כמה דברים, שהוא לא הכיר. הוא אמר, זהו כנראה ספר קבלה? אז אני לא יודע את המקור. כיון שהוא ידע הכל והתפלא, עד שהבחין שהוא מביא ספרים שאינם בתחומו.

היה לו יד גם בנסתרות, אך כנראה בזה לא חיטט הרבה, כנראה שהוא מהסוברים שאין בדורנו רב מקובל שיכול ללמוד ממנו. קבלה כשמה כן היא. כבשי דרחמנא, שהטעות והשגיאה בהם מסוכנים מאד. על כן העדיפו לעצור כאן. ואכמ"ל.

דבר נוסף, חיפשו פעם, הוא אמר להם שישנו מדרש שכתוב כי נבוכדנאצר היה בגובה טפח, ולא זכרו היכן המקור. והנה אז בזמנו, יצא המחשב עם אוצר החכמה, ואמרו לי, חיפשנו

זכורני כי היגשתי לו בזמנו את הספר פסקי מהרי"ץ על הלכות סוכה, ואחר זמן שאלתי אותו, והוא אמר לי, אכן, ניכר מהספר שהוא גברא רבה. וזה כבר נדפס במבוא ספר אור ההלכה שולי דף 20. הוא כבר הכיר, שביהדות תימן היו גדולים, וממילא החשיב את המסורת שלהם.

כמרבן כאשר שאלו אותו, על כך שהתימנים אוכלים חגבים, הוא הצדיק זאת באמרו, יש להם מסורת. ואכמ"ל.

המשך ביאור דברי הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה לגבי הרב שאינו הולך בדרך טובה וכו' אין מתלמדין ממנו עד שיחזור למוטב וכו', ותשובת הלחם משנה לשאלה מדוע הרמב"ם לא חילק בין גדול לבין קטן כפי שהגמרא מחלקת במסכת חגיגה.

דיברנו כבר בעבר ובשיעור מוצש"ק ויקהל התשפ"ב על דברי הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה [פרק רביעי], אין מלמדין דברי תורה, אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו, או לתם. אבל אם היה הולך בדרך לא טובה, מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקין אותו, ואח"כ מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו.

לאחר מכן הרמב"ם מביא לגבי הרב, וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה וכו'.

דרך אגב, נזכרתי כי בזמנו דיברנו לגבי המלה 'זכין הרב', מה באה ההשוואה הזאת – 'זכין' – לומר. ישנו דבר כזה, גם בהלכות מגילה [פ"ב הלכה ט"ז], לאחר שהרמב"ם מביא את עניין סעודת פורים, הוא כותב 'זכין' לגבי הדין של משלוח מנות. המלה של הרמב"ם, טיפת דיו של הרמב"ם, היא אינה לחנם. גם כאן כתוב 'זכין'. מי שקורא בשטחיות, לא מרגיש שישנו חידוש כאן. אבל מי שמתעמק, למה הרמב"ם כתב את המלה 'זכין'? הרי יש את סעודת פורים, ויש משלוח מנות. אז מדייקים מכך, כי משלוח מנות, זה מדין הסעודה, לכן הרמב"ם כתב 'זכין'. הרמב"ם רמז זאת במלה אחת, ע"י שהשווה את הדינים. כי לכאורה, היינו חושבים שאין קש. עומדים על כך קצת מן המפרשים

שם. אז גם בנ"ד, הסברנו בזמנו מה זו המלה 'זכין' הזאת.

אבל לא זאת הנקודה, שברצוני לעמוד כעת. אלא לגבי מה שמשיך הרמב"ם שם [בהל' תלמוד תורה] וכותב, אף על פי שחכם גדול הוא וכל העם צריכין לו, אין מתלמדין ממנו עד שיחזור (נ"א שובו) למוטב, שנאמר כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ה' צבאות הוא וכו'.

הבאנו כבר אז את השאלה, אשר עמדו עליה רבים מן הפוסקים והמפרשים, למה הרמב"ם לא חילק בין אדם גדול לבין אדם קטן, כפי שמחלקת הגמרא במסכת חגיגה ודף ט"ז ע"ב, שם כתוב במפורש 'הא בגדול הא בקטן'. דהיינו, שתלמיד חכם גדול, יכול ללמוד מרב שאינו הגון, כפי שרבי מאיר, רימון מצא, תוכו אכל וקליפתו זרק. מדוע הרמב"ם לא הביא את החילוק הזה?

ובין כלל הדברים אמרנו, כי הרמב"ם רמז זאת, במלים 'אין מתלמדין'. מצד אחד, הרמב"ם לא רצה לכתוב את החילוק הזה במפורש, אבל עכ"פ כאשר הוא אמר 'אין מתלמדין', מובן ברמז כי 'להתלמד' המדובר לגבי אדם קטן. לא אחד שכבר 'לומד', אלא שהוא 'מתלמד'. הוא עדיין בשלב הראשון.

אבל זהו חידוש, שהרבה מפרשים לא עמדו על הדיוק הזה, על ההבנה העמוקה הזאת. לכן הם נקטו בפשיטות, שהרמב"ם לא מחלק. דהיינו, שמשמע לדבריהם מהרמב"ם, שגם לאדם גדול אסור ללמוד מרב שאינו הגון, ודלא כרבי מאיר. נכון שר"מ למד, הוא סבר כך, אבל ההלכה אינו כמותו, חכמים לא הסכימו איתו, והרמב"ם פוסק להלכה כדעת חכמים, שהדבר אסור.

בלחם משנה [שם] עמד על השאלה הזאת, וכתב בזה"ל, מימרא דר' יוחנן, הובאה בפרק אלו מגלחין [דף י"ז], ובהרבה מקומות בגמרא. ובחגיגה פ' אין דורשין [דף ט"ז] הקשו, ור"מ איך גמר תורה מפומיה דאחר, והאמר רבה בר בר חנא אמר ר"י וכו'.

שערי יצחק – השיעור השבועי

נזכה שוב ויהיו גדולים, א"כ הרמב"ם היה צריך לכתוב את ההלכה הזאת, כי הוא מביא גם מה שלא נוגע לזמן הזה.

לכן אומר הלח"מ, כי לא זאת התשובה, והוא אומר תשובה אחרת, וכדלקמן.

ונראה, שרבינו מפני שראה מימרא דר' יוחנן שהובאה בהרבה מקומות בסתם, ולא חילקו בין גדול לקטן, גם הוא לא חילק. והא דאמרינן בחגיגה, סובר רבינו דלא נאמר זה אלא לתת סברא לר"מ בלבד, אבל אין הדבר כן. נכון שבמסכת חגיגה ישנו חילוק, אבל בשאר מקומות בגמרא, משמע שאין חילוק. וראיה לדבר, שכשתירץ ריש לקיש, אמר, ר"מ קרא אשכח ודרש. ואם היה הדבר מוסכם, לא היה לו לומר אלא הא איכא קרא אחרינא. ומדקאמר ר"מ קרא אשכח וכו', משמע דהכונה לומר, סברתו של ר"מ היא זאת, ואנן לא סבירא לן הכי, דכבר חלקו עליו חבריו.

ר"מ בלבד הוא שראה זאת והבין כך, ברם זהו חידוש שאינו מוסכם. נכון שכך הגמרא עונה, אבל רק ר"מ סובר שזאת התשובה, אבל להלכה לא פסוקים כמותו. וכבר דיברנו על כך, שהרבה לא מסכימים לפירושו של הלח"מ ולמסקנתו.

דעות הראשונים בדבר הסיבה שאין ללמוד מאדם שאינו הגון, ביאור ספר שערי אושר בדעת הרמב"ם, והערות מרן שליט"א על דבריו.

עוד מעט ניכנס יותר לעובי העניין, אבל לפני כן צריך להקדים כמה דברים. אכן מהי הסיבה. למה אסור ללמוד מאדם שאינו הגון? רש"י בחגיגה שם אומר, 'שמא ילמד ממעשיו'. דהיינו, אם אתה לומד אצל אדם כזה, רואה את הנהגה שלו, ח"ו עלול לחקות אותו, ילמד ממנו. הדבר משפיע. כאשר אדם רואה, דברים לא הגונים. כפי שאדם רואה ח"ו חילול שבת, אפילו שזה נגד רצונו. הדבר מחליש ומקרר אותו. ק"ו אם הוא רואה הנהגה של רשעים. צריכים להתרחק מכך, מה שפחות.

ורבינו חננאל אומר, כי אולי הוא יעשה כדעתו של רבו, וחיישינן ליה שיצא לתרבות רעה. וכפי שאמרנו בעבר, נראה כי רבינו חננאל מפרש כי

דרך אגב, בלח"מ כאן – בהוצאת רש"פ – לא כתוב 'חנה' [נו"ן דגושה], אלא 'חנא' [נו"ן רפויה]. לכן זה נשמע כאילו מלעיל. אבל אין זה מלעיל אמיתי, רק נשמע כך, בגלל משיכת תנועת החי"ת. לכן בספרים ישנים כתוב כאן אל"ף, חנא, וכן כל כיו"ב, ואכמ"ל]. כיצד אני יודע? כי כאשר השם חנה בנו"ן דגושה, זה נראה עם האות ה"א. אבל כאשר כתוב עם אות אל"ף, אנחנו אומרים 'ח-נא' [נו"ן רפויה]. ישנו הבדל ביניהם. אלו שני דברים, חנה זהו שם אשה, נקרא ע"ש סבתו שהיתה צדקת, אבל כנראה הלח"מ גרס 'רבא בר חנא'. דיברנו על כך בעבר.

מאי דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת וכו'. ותירצו, אמר ריש לקיש, ר"מ קרא אשכח ודרש, הט אונך ושמע דברי חכמים ולבך תשית וכו'. ר' חנינא אמר מהכא, שמעי בת וראי והטי אונך וכו'. א"כ, קשו קראי אהדדי.

לא קשיא. הא בגדול, הא בקטן. משמע דבגדול היודע לזוהר, יכול ללמוד ממנו. מהסוגיא יוצא, שלאדם גדול מותר.

וא"כ קשה, למה לא חילק רבינו בין גדול לקטן, כמו שחלקו בגמרא.

ואם נאמר, אולי בזמן הגמרא היה הבדל בין גדול לקטן, אבל בדורות שלנו אין גדולים, אפילו הגדולים נחשבים קטנים. אולי זהו התירוץ?

הלח"מ מפלפל בכך, וכותב בזה"ל, וכי תימא, דבזמן הזה כולם נקראים קטנים לענין זה, ולכך סתם רבינו. מ"מ קשה, שרבינו אינו אומר הדינים הנוהגים בזמן הזה בלבד, אלא הדינים שינהגו בכל זמן, אפילו אחר ביאת משיחנו בע"ה. וא"כ היה לו לפרש.

הרי הרמב"ם, זה לא שלחן ערוך, כמו הטוש"ע המביאים רק ההלכות השייכות בזמן הזה. הרמב"ם מביא אפילו 'הלכתא למשיחא', כל הדינים שיהיו אפילו לעתיד לבוא. א"כ נגיד, כי עכשיו אין גדולים כאלה כפי שהיו, אשר יכולים ללמוד ולסנו, ולא להיות מושפעים לרעה מאדם כמו אלישע אחר, וכל הדומים לו, אנשים שאינם הגונים. אבל בימות המשיח,

'קטן' ו'גדול' מדובר על קטן וגדול בגיל, לא גדול בתורה. הקטן, רואה מה שרבו עושה, והוא ג"כ עושה. משא"כ גדול.

והתוספות אומרים, דלמא אתי למימשך.

בספר שערי אושר [חלק שני דף רט"ז], להרה"ג אושר זוננפלד, כותב על כך, כי נראה לו שלרמב"ם ישנה סיבה אחרת. כל הסברות הללו שאמרנו, מה שרש"י ור"ח והתוספות אומרים, אין הרמב"ם סובר כי זאת היא הסיבה. הרי אלו רק חששות, אולי ואולי ואולי. לכן הרמב"ם סובר, שישנה סיבה אחרת, סיבה עצמית, למה הדבר אסור.

וז"ל ספר שערי אושר, ונראה לבאר הדברים טפי, דהא לכאורה בטעם שאסור ללמוד מאדם שאינו הגון שקראו אותו רשע, אפשר לבארו בכמה אופנים.

בראשונה אפ"ל כמוש"כ רש"י בגמ', דהחשש הוא שמא ילמוד ממעשיו, ולכן אסור לו ללמוד ממנו. ורבינו חננאל פירש, דחיישינן דאפשר דעביד כדעתו של רבו, וחיישינן ליה שיצא לתרבות רעה. ובתוס' זכרו סברא, דחיישינן דילמא מימשכי.

ואולם נראה, דכל אלו הסברות, הם סברות של חששות בלבד. ועוד נראה, דלכאורה סברות אלו שייכי בעיקר רק בקטן, אבל בגדול לא שייך כל כך כל הני חששות, דהא גדול יודע טפי לשמור על עצמו ולא להימשך אחר מעשים רעים ודעות כוזבות. ואשר על כן, למסקנא דדין זה, שלא ללמוד מאדם שאינו הגון קרי רשע, הוא בין בגדול ובין בקטן, וכמוש"כ הרמב"ם, בודאי שהיו לרמב"ם טעמים נוספים בביאור הדין דאין ללמוד מאדם שאינו הגון.

דיש לומר, דאדם שאינו הגון, ובפרט אם הוא רשע כפשוטו, א"כ ראוי שנאסור ללמוד ממנו, כי בודאי בגודל רשעתו, הוא בלא ספק גם עלול לשבש את מה שהוא מלמד לאחרים. וגם שתורתו שמלמד היא תורת מין, ואיך יעלה בדעתנו ללמוד תורה מאדם זה. ואפילו אם נימא שהוא מלמד כהלכה, הרי ברגע שהוא רשע ומורד במלכות שמים, זה תורת מין, ואין

ללמוד תורה ממנו. ועוד, דהא פשיטא דרב שמלמד תורה לאחרים ונוהג בדרך לא טובה, זה גם פגם בעיקר התורה, שאין לו לאדם סייעתא דשמיא להבין ולהשכיל את התורה אל נכון. כך שהפגם הוא כפול. גם שזו תורת מין, וגם תורת רשע שאין לו ס"ד ללמדה נכון לאחדם. ולא תורה מקרי, אלא חכמה בעלמא. שעל כל זאת נאמר, שאם אין דומה הרב למלאך ה' צבאות, אל יבקשו תורה מפיו. שזו לא תורת אמת, אלא תורת מין ורשע, ואין להעלות על הדעת שיהא מותר ללמוד מאדם כזה.

אשר על כן נראה לאור כ"ז, דהרמב"ם בודאי היו לו ראיות מכריעות, שמאנשים רשעים, אין רשאי שום אחד ללמוד תורה מפיהם. ולכן לא זכר ולא הבדיל כלל, בין גדול לקטן. והוא פשוט. והראיה גם, דאמרו גמ' שם בהמשך, דאשכחיה רבה בר שילא לאליהו, א"ל מאי קא עביד קב"ה? א"ל, קאמר שמעתי מפומיהו דכולהו רבנן, ומפומיה דרבי מאיר לא קאמר. א"ל, אמאי? תריין, משום דקא גמר שמעתייה מפומיה דאחר וכו'. וביאר שם רבינו חננאל, דמשום דגמר מאחר, לא אמרינן הלכתא, ואפילו לגדול עדיף טפי ללמוד תורה מחבר ירא שמים ע"כ. ובהכרח מזה, דתורה של רשע, אין תורתו תורה כלל. ואשר על כן, אין ללמוד ממנו, שהוא גם פגם בתורה עצמה, וז"פ. והן הן שיטת הרמב"ם, דאין לחלק בין קטן לגדול. דמאחר שהוא פגם בתורה עצמה, מה לי קטן ומה לי גדול ודוק.

דהיינו, הרמב"ם סובר שהסיבה היא אחרת. לא נראה לרמב"ם ההסבר שכתבו בשאר ספרים. לא נראה לרמב"ם, שאדם גדול עלול להימשך אחרי רשע כזה. לא מסתבר לו שילמד ממעשיו. א"כ מהי הסיבה? הסיבה היא, כי האדם הזה, כאשר הוא מלמד תורה, הוא אומר דברים בצורה משובשת, הוא משבש את הדברים. הוא אומר תורה כביכול, אומר דברים הקשורים לתורה, אבל הלימוד שלו איננו בצורה נכונה, הוא יגיד דברים בצורה לא נכונה. אין לך מה ללמוד ממנו, כי הוא משבש את

שערי יצחק – השיעור השבועי

מואלאזיין, כי אדם אשר יש לו מינות, אינו זוכה לכוון לאמיתה של תורה אפילו עניין אחד. ישנם אנשים אשר חיברו ספרים, הוציאו לאור ספרים של מפרשים אחרים, כגון ספרי הראשונים, אולי אפילו הם כותבים עליהם הערות וציונים, אלו אינם חידושים, אלא הערות. אבל אם הוא אומר איזה דבר, הוא אינו זוכה להבין איזה דבר בתורה, וגם אם נראה שהוא כותב איזה דבר מהבנתו, אזי תבדוק אחריו ותראה שזאת טעות, כי הוא לא הבין נכון. פירושו וחידושו, דרכם איננה נכונה. אין לו סייעתא דשמיא, לכוון לאמיתה של תורה. הוא יכול לתרגם ספרים משפה לשפה, בסדר, זה לא 'חידושים', זאת חכמה. סוף סוף הוא עוסק בתורה, אז יש לו קצת קשר ושייכות. אבל זאת איננה תורה חדשה, לא הבנה חדשה. חידושים בתורה היינו, דברים שלא רואים אותם כתובים במפורש. רק אחרי שמעיינים ומתעמקים, רואים שזה כתוב. וכן 'דימוי מלתא למלתא', לקשר ולדמות את הדברים והעניינים זה לזה. כל מה שמוגדר בתורת חידושים, אדם כזה לא יזכה. כל מי שיש בו שמץ מינות.

כך חושבני, עפ"י מה שכתב הרידב"ז, שהיה רבה של העיר צפת, בספרו על התורה. יש לו גם פירוש על התלמוד הירושלמי. אשריו ואשרי חלקו, שהאיר את עינינו בנושא הזה.

*

נחזור לדברי ספר שערי אושר. הוא הולך במהלך כזה, כי לכן הרמב"ם סובר, שגם אדם גדול כזה, אסור ללמוד ממנו בשום אופן. יש קצת אולי להעיר על דבריו, למרות שהדברים שלו טובים ונוחים מצד עצמם, אבל לכאורה רואים בגמרא וחיגה דף ט"ז ע"א, כי הביאו עניינים שרבי מאיר למד ממנו. אם אנחנו לא סוברים להלכה ולמעשה כמו ר"מ, אם כן הא כיצד רואים בגמרא שהעתיקו דברים שאמר אלישע לר"מ. ואינני חושב, שמישהו סובר שזה לא נכון.

למשל, בגמרא בחגיגה שם כתוב כך, שאל אחר את ר"מ, לאחר שיצא לתרבות רעה,

הדברים. הוא אומר לך כל מיני פירושים ועניינים, אבל הראש שלו טמא, ההנהגה שלו אינה נכונה, אז הוא מוסר לך דברים עקומים ומשובשים, א"כ מה תלמד ממנו. כך סובר הרמב"ם.

חוץ מזה, סוף סוף האדם הזה הוא כמו מין ואפיקורוס, ואפילו אם תגיד לי שהוא אומר כפי שצריך, אבל לאדם הזה אין סייעתא דשמיא.

זאת נקודה חשובה מאד. אדם רשע שלומד תורה, אין לו סייעתא דשמיא. ממילא כאשר הוא מלמד תורה, זאת תורה פגומה ומלוכלכת, זאת לא תורת אמת.

דיברנו על כך בעבר ומוצש"ק עקב ומוצש"ק ראה, התשע"ח בשכ"ט, הבאנו כי הרידב"ז מסביר לגבי הברכה, בא"י נותן התורה. הרי כידוע, 'נותן' זהו לשון הוה. אמנם הקב"ה נתן לנו את התורה בהר סיני, אבל הוא משפיע לנו כל הזמן, נותן תורה מחדש, ההבנות והלימודים החדשים בתורה. כפי שאומר מהרי"ץ, ועוד כמה מפרשים. לכן חתימת הברכה, היא בלשון הוה. זה לא שהתורה רק ניתנה פעם אחת וזהו, אלא 'ברוך ה' יום יום יעמס לנו, כל יום הוא משפיע לנו הבנות וחידושים בתורה.

אבל מוסיף ומדייק הרידב"ז, כי לא כתוב 'מוסר התורה', או 'מעביר התורה', אלא 'נותן', מלשון מתנה. ואם זאת מתנה, אזי לא כל אחד זכאי לקבל מתנות. כי מתנות נותנים לחברים ולידידים, לאנשים שאוהבים. אז אם האדם ח"ו מתנהג בצורה לא נכונה, אם הוא מתנהג ברשעות, אם הוא ח"ו מין ואפיקורוס, הוא לא זכאי לקבלה. למה שהקב"ה יתן לו את התורה במתנה? לא מגיע לו לקבל מתנה. אדם כזה, אשר יש לו דעות כוזבות, הוא אינו זוכה לקבל את התורה מחדש בכל יום.

לכן, גם כאשר הוא אומר דברי תורה, הוא אומר לכאורה תירוץ על איזו שאלה, או אומר איזה פירושים, אבל זה שקר וכזב. הדבר נראה כביכול תורה, אבל מי שמבין, לעומק ולשרשים, יודע שזאת תורה של שקר, אלו דברים עקומים. אין לו את הזכות לקבל את המתנה. אומר הרידב"ז, בשם הגר"ח

א"ל, מאי דכתיב [קהלת ז, י"ד] גם את זה לעמת זה עשה האלהים? אמר לו, כל מה שברא הקב"ה, ברא כנגדו. ברא הרים, ברא גבעות. ברא ימים, ברא נהרות. אמר לו, רבי עקיבא רַפָּךְ, לא אמר כך. אלא, ברא צדיקים, ברא רשעים. ברא גן עדן, ברא גיהנם וכו'.

שאל אחר את ר"מ, לאחר שיצא לתרבות רעה, מאי דכתיב [איוב כ"ח, י"ז] לא יַעֲרַכְנָה זָהָב וזָכוּכִית וּתְמוֹרֶתָהּ פָּלִי פֶּזֶז? אמר לו, אלו דברי תורה, שקשין לקנותן ככלי זהב וכלי פז, ונוחין לאבדן ככלי זכוכית. אמר לו, רבי עקיבא רַפָּךְ, לא אמר כך. אלא, מה כלי זהב וכלי זכוכית, אע"פ שנשברו יש להם תקנה, אף ת"ח, אע"פ שסרח יש לו תקנה וכו'.

הגמ' מביאה, מה אלישע אחר אומר בשם רבי עקיבא, שזהו דבר אשר רבי מאיר לא ידע. ואנחנו לומדים זאת. ואינני חושב, לא שמעתי ולא ראיתי, כי מישהו חושב שזאת טעות, שזה לא נכון, ולא ללמוד זאת. אל תאמין שרבי עקיבא אמר זאת.

גם התוספות מביאים בשם הירושלמי כמה דברים שהוא אמר לו אחרי ששאל אותו, וז"ל, קאמר ליה ר"מ, מאי דכתיב, (וה' בירך) וַיִּסַּף יְיָ אֶת פֶּלֶאֲשֶׁר לְאַיִב לְמִשְׁנֵה [איוב מ"ב, י"ז]? ואמר לו, שכפל לו ממונו. והוא השיב, שר"ע דריש ליה, בזכות מצות ומעשים טובים, ברך מראשיתו.

ומייתי ליה, טוב אחרית דְּבָר מִרְאשִׁיתוֹ וְקַהֲלַת ז', ודריש ליה ר"מ, לאדם שהוליד בנים בילדותו ומתו, ובזקנותו הוליד ונתקיימו. ר"מ עונה לו כך מעצמו. ואמר לו, רבי עקיבא רַפָּךְ לא כך דרש, אלא טוב אחרית דבר שהוא טוב מראשיתו וכו'. כל דבר הולך לפי היסוד והשורש שלו. וכבר הבאנו את ההמשך, שהדבר היה בו עצמו.

א"כ רואים, שהביאו את המאמרים של אלישע אחר, בשם רבי עקיבא, והדברים נקבעו בבבלי ובירושלמי. אחרי שיצא לתרבות רעה. כיצד מאמינים לו?

לפי דברי השערי אושר, הוא עלול לשבש. אמנם הוא אומר לך, שכך אמר רבי עקיבא,

אבל למה מאמינים לו? הרי הוא עלול לשבש, את מה שהוא מלמד.

שאלה מהקהל: אולי הוא משבש את מה שהוא אומר לבד מעצמו, אבל לא מה שהוא אומר בשם אחרים?

תשובת מרן שליט"א: אסור להאמין לו. גם אם יגיד לך, כך שמעתי וכו', אל תאמין.

אבל מה שיכול להיות, שאלישע אחר אמר עוד הרבה דברים, ואכן אותם לא הביאו. אינני יודע. אולי ישנם דברים שחז"ל לא הביאו, מכיון שהם היו חשודים בעיניהם. אולי את הדברים האלה, חז"ל ביררו שזה אמיתי, בדקו אותם ולא מצאו בהם נפתל ועיקש, או שאח"כ נתברר מחכמים אחרים שהם ג"כ אמרו אותם, ידעו זאת מבלעדי אלישע. יכול להיות. אפשר שהדבר כך. כי זה לא חידושים שאלישע אחר אומר מעצמו.

אולם מסתמא, שאחרי שאלישע אחר יצא לתרבות רעה, הוא כבר לא למד, אין לו חידושים, הוא כבר בטלן שאינו לומד. הוא כבר לא ממציא סברות ואומר חידושים מעצמו, את הכל הוא רק מעביר, ובדקו זאת. יתכן.

שאלה מהקהל: כל סתם רב שאינו הגון, יתכן כי חלק מדבריו הם נכונים?

תשובת מרן שליט"א: בודאי. הכלל הוא, שקרא לא קאי. בכל שקר, יש קצת אמת שמחזיקה אותו. אבל מי יכול לבדוק זאת? בנ"ד חז"ל הם שבדקו את הדברים, בחנום אישרום וקיימום. והרי חז"ל עצמם מסתמא יכלו לומר דברים כאלה, אפילו בלי ר' עקיבא.

*

ישנו דבר דומה לכך, במסכת עבודה זרה ודף ט"ז ע"ב, דברים של מינות שהגמרא מביאה, ולכאורה בשביל מה הגמ' מביאה זאת?

תנו רבנן, כשנתפס רבי אליעזר למינות, העלהו לגרדום לידון. נתפס למינות היינו, שהוא נתפס על ידיהם, כפו אותו לעבוד ע"ז, והוא לא רצה, אז העלו אותו לגרדום רח"ל, כדי להוציאו להורג.

שערי יצחק – השיעור השבועי

מהרש"א מסביר, שהוא היה צריך לעשות אחרת. כיון שהוא לא מצא תשובה, מה לענות לו, אז הוא עכ"פ היה צריך להתרחק, לא לשמוע מה הוא עונה. למה נשארתי לשמוע את דבריו?

לכאורה, הדבר קצת הפריע לי. הרי על כך, הוא נתפס למינות. ואנחנו כעת קוראים זאת בגמרא, אנו כביכול שומעים דבר שאמר יש"ו הנצרי, ואולי הרעיון הזה מוצא חן בעיני הרבה אנשים... וכי מכשילים אותנו ח"ו? איך זה יכול להיות? למה הביאו זאת?

אבל נראה לענ"ד בס"ד, שהתשובה היא בהמשך. מההמשך אפשר להבין את התשובה לשאלתנו. הביאו זאת בגמרא, כיון שזה לא נגמר פה. ישנו המשך. הגמ' אומרת בהמשך, רַבֵּן מַאי דְרִישִׁי בֵּיהּ? כְּדַרְבֵּי חֲסֵדָא. הגמרא אומרת, כי מה שיש"ו הנצרי קשקש, המציא לו איזה רעיון, וחכמים דורשים את הפסוק באופן אחר.

הנצי"ב מואלאז"ן בספרו מרומי שדה – זהו ספר שלו על הש"ס – אומר על כך, כי בעצם, זהו אמת מה שהוא אמר, כי הדין הוא שמותר להשתמש בזה, לעשות מכך בית הכסא לכה"ג. אבל הדבר פשיטא. לכן חכמים, לא דרשו את הפסוק כמותו. הגמ' מביאה דרשה אחרת, שאינני רוצה להיכנס לכך כעת, מי שירצה יעיין שם בגמרא. ברם הסיבה שהם לא דרשו כמותו, מכיון שזאת טעות. לא שזה אסור, והדבר מותר. לא משום דפשיטא שזה מותר, לא צריך פסוק בשביל זה. כי אפי' לבדק הבית, מותר להשתמש באתנן.

כך התוספות שם [בד"ה מהו] אומרים, נראה דלאו מדאורייתא קא בעי, דפשיטא דשרי, דהא אפילו ריקועים דבית קדשי הקדשים הוה שרי, אי לאו ריבויא דקרא בפרק כל הצלמים ולקמן דף מו:ו. אבל מידי דהר הבית, פשיטא דשרי, דהא אפי' פרה אימעיטא פרק כל הצלמים מקרא דבית ה', פרט לפרה שאינה באה לבית.

וז"ל הנצי"ב שם, לא מצינו דאנן חולקים על זו הסברא. אלא שאסור לשמוע מהם אפילו דבר

אמר לו אותו הגמון, זקן שכמותך יעסוק בדברים בטלים הללו? אמר לו, נאמן עלי הדיין.

פְּסָבִיר אֹתוֹ הַגְּמוֹן, שְׁעָלִיו הוּא אֹמֵר. וְהוּא לֹא אָמַר, אֲלֵא כְּנֹגַד אֲבִיו שְׁבַשְׁמִים. הוּא לֹא הִתְכוּיֵן עַל הַהַגְּמוֹן, אֲבָל הוּא חָשַׁב שֶׁהוּא אֹמֵר לוֹ, אֲכֵן אַתָּה צוֹדֵק. אֲבָל הוּא הִתְכוּיֵן עַל אֲבִיו שְׁבַשְׁמִים, מַה שֶׁהִקְבִּ"ה גִּזַּר אֲנִי מִקְּבָל.

ההגמון התבלבל. אמר לו, הואיל והאמתני עליך, דימוס. פטור אתה.

כשבא לביתו, נכנסו תלמידיו אצלו לנחמו, ולא קיבל עליו תנחומין. הוא הצטער על כך, שההגמון חושב שהוא מודה לו, שהאמת כדבריו, כביכול דבר מינות. איך זה?

אמר לו רבי עקיבא, רַבִּי, תרשיני לומר דבר אחד ממה שלימדתני. אמר לו, אמור. אמר לו, רבי, שמא מינות בא לידך והנאך, ועליו נתפסת? אולי שמעת איזה דבר מינות אשר מצא חן בעיניך, ובשביל זה נגרם לך העון הזה.

אמר לו, עקיבא, הזכרתני. אתה צודק. אני מקבל את דבריך. אמת מה שאתה אומר. פעם אחת הייתי מהלך בשוק העליון של ציפורי, ומצאתי אחד [מתלמידי ישו הנצרי], ויעקב איש כפר סכניא שמו. בגמרא כאן, בדפוסים שלפנינו, השמיטו את ה'עוקץ' של'עניין. וצ"ל, מצאני אחד מתלמידי יש"ו הנצרי. זה חסר כאן, השמיטו זאת. הצנזורה.

אמר לי, כתוב בתורתכם [דברים כ"ג, י"ט] לֹא תָבִיא אֶתְנֵן זֹנָה [וגו'], מהו לעשות הימנו בית הַכֶּסֶא לכהן גדול? האם אפשר לעשות מהאתנן – אם היא מביאה זאת – אפשר לעשות מכך בית הכסא לכה"ג, שבעה ימים לפני יום הכיפורים? ולא אמרתי לו כלום. אמר לי, כך לימדני [ישו הנצרי], [מיכה א', ז'] [כי] פִּי מֵאֶתְנֵן זֹנָה קִבְּצָה וְעַד אֶתְנֵן זֹנָה יִשׁוּבוּ. מִמָּקוֹם הַטְּנוּפֹת בָּאוּ, לִמְקוֹם הַטְּנוּפֹת יִלְכוּ. וְהִנְאִנִּי הַדָּבָר. מִצָּא חֵן בְּעֵינָיו, הִרְעִיּוֹן שֶׁהוּא אֹמֵר. עַל יָדֵי זֶה נִתְפַּסְתִּי לְמִינּוֹת, וְעִבְרַתִּי עַל מַה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה [משלי ה', ח'] הִרְחַק מֵעֲלִיָּה דְרָפָךְ, זו מינות. וְאֵל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בַּיְתָהּ, זו הרשות.

טוב, וא"כ מאי מקשה. ונראה משום דשרי אפילו לבדק הבית כמו שהקשו התוס'. אלא בשביל שהוא מין, היה סובר דאסור והתיר לבית-הכסא, אבל אנן לית לן עיקר זה הפירוש עכ"ל. אם כן לא צריך את הדרשא שלו. את ההמצאה שלו מסברת כריסו.

זאת אומרת, שבעצם באים להראות, שהוא סתם אמר דבר מיותר. הוא חושב, שלבדק הבית אסור, ולבית הכסא מותר. אבל אנחנו יודעים, שאפ"י לבדק הבית, שזה דבר יותר קדוש, ובכל זאת אין איסור לעשות זאת מהאנתון, אז פשיטא שגם לבית הכסא. זה מה שבסה"כ באים להגיד לנו, וממילא אין מה שימצא חן בעינינו בסברא שלו, כי בעצם אין צורך בכך על פי ההלכה. יש"ו הנצרי טעה, ואמר דבר בטל.

שתי תשובות נפלאות מבעל שערי אושר הנז"ל על דברי הרמב"ם "עד שיחזור למוטב", מא קא סלקא דעתך שלא, ובפרט שאין לכך מקור בדברי הגמרא, נפק"מ לגבי בעלי תשובה שנהיו רבנים המורים לרבים.

בספר שערי אושר הנז"ל, המשיך לדייק יפה מהרמב"ם. תשמעו שאלה נפלאה.

הרמב"ם כותב בהמשך, כי מהרב שאינו הולך בדרך טובה, 'אין מתלמדין ממנו, עד שיחזור למוטב'. אחרי שיחזור למוטב, מותר. לכאורה, מאי סלקא דעתך? אם הוא כבר חזר למוטב, חזר בתשובה, וכי היינו חושבים שאסור ללמוד ממנו? מה הרמב"ם צריך לכתוב לנו זאת?

זאת שאלה, שמעורר בספר שערי יושר. והראיה, שבגמרא לא כתוב את זה. הרמב"ם כותב את המלים הללו מעצמו, אין לכך מקור בגמרא. אז אם בגמרא לא כתוב, מובן כנראה שהדבר פשיטא. אם כן, למה הרמב"ם צריך לכתוב דבר, אשר כל אחד מבין. מאי סלקא דעתך? אחרי שרב ח"ו יצא – אם אלישע אחר היה חוזר – אסור ללמוד ממנו? לכאורה בודאי שמותר.

וז"ל ספר שערי אושר, והנה מהרמב"ם למדנו חידוש נוסף, שלא מבואר בגמ'. שכתב, שרב שאינו הולך בדרך טובה וגו', אין מתלמדין

ממנו עד שיחזור למוטב. והנה בגמ' רק כתוב, שלא יבקשו תורה מפיו, אבל לא נרמז כלל בגמ' מה הדין לאחר שחזר בתשובה ושב למוטב שאפשר ללמוד ממנו. ולכאורה הא זה דבר פשוט, שאם אדם חוזר בתשובה רשאים ללמוד ממנו, ואין צריך לאמרו. למה הרמב"ם צריך לכתוב את זה?

והוא עונה, שתי תשובות נפלאות.

א' הוא אומר, כי ברמב"ם בהלכות תשובה ובפרק רביעי הל"ב, כתוב עשרים וארבע דברים המעכבים את התשובה. אחד מהם, השונא את התוכחות. שם הוא כותב, שבכל קהל וקהל מישראל נוהגים, להעמיד חכם גדול וזקן, אשר וכיח את הרבים. שיהיה אדם דרשן שמוכח, אם ישנו בציבור ח"ו איזו עוולה או משהו לא בסדר, שהוא יעורר את הציבור ויחזיר אותם בתשובה. הרמב"ם מדייק, וכותב שם בהלכה ב' בזה"ל, לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל, חכם גדול וזקן, וירא שמים מנעוריו, ואהוב להם, שיהא מוכיח לרבים ומחזיר בתשובה. דהיינו, לא מספיק שהוא ירא שמים כעת, אלא צריך שיהיה מנעוריו ירא שמים, לא שעבר משברים וכו'.

הוא מדייק מכך, כי להעמיד אדם מורה דרך לרבים, אדם שהתקלקל, אמנם הוא חזר עכשיו בתשובה, בסדר, כעת הוא צדיק, אשריו ואשרי חלקו, במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, יש לו מעלות, אבל הוא לא יהיה מנהיג של ציבור. להנהיג ולהדריך ציבור, הוא לא. אין למנותו לתפקיד זה. אלו ג"כ מלים מחודשות, שהרמב"ם כתב והוסיף מדעתו [או ממקור שאיננו יודעים לעת עתה] ירא שמים מנעוריו. א"כ הייתי חושב, כיון שאדם כזה לא יכול להיות מורה דרך לרבים, להנהיג ציבור בדרך ה', אולי גם ללמוד תורה ממנו יהיה אסור. לכן הוא אומר, בא הרמב"ם ומחדש לנו כאן, לא, ללמוד תורה מותר.

לכן הרמב"ם צריך לכתוב [בהל' תלמוד תורה], כי אם הוא חזר למוטב, אזי כבר מותר. הוא יכול למסור שיעורים. לא מדובר שכעת הוא

שערי יצחק – השיעור השבועי

אבל חושבני, כי בכל זאת צריכים להוסיף כאן, שצריכים להיזהר. אנשים כאלה, לפעמים בטעות, בלי כוונה, נקלט להם כל מיני דעות ממקומות לא מתאימים, וצריכים לבדוק אחריהם. אחרי דיעותיהם. לא כל כך פשוט, לשמוע מהם. בודאי לא בעיניים עצומות. הם גם צריכים לבדוק את עצמם.

אם כן, בעל שערי אושר אומר לנו כאן, שני תירוצים. תירוץ ראשון, שלא צריך כאן ירא שמים מנעוריו' כמו מנהיג דרך לרבים, או מפני שהיינו חושבים שהתורה שלו פגומה, ואין לו תקנה.

ישנה כאן בעצם נפקא מינה גדולה. ישנם בדורנו בעלי תשובה שהם לפעמים מקבלים תפקיד חשוב, והם נהיו ת"ח גדולים וכישרוניים, אבל צריכים לדעת את הנקודה הזאת, כי כיון שאינם בנויים בצורה נכונה, אזי ממילא הם ח"ו עלולים לעשות עיוותים, כי ההסתכלות שלהם יכולה להיות לא נכונה. לכן, אפילו שהם מלמדים תורה וכו', אבל צריך לצמצם אותם, ולא שהם יכוונו וינהיגו, כי הדבר אינו מתאים להם. לא כל כמותייהו.

דרך חסידי הבעש"ט בעניין דלעיל, ההסבר בשיטתם, וביאור מרן שליט"א כי אין מכך סתירה לשיטת הרמב"ם.

אבל הנה למשל, אצל חסידי הבעש"ט, חושבני כי הם מסתכלים על העניין הזה קצת אחרת.

ישנו מושג אצל החסידים, כי בנו של אדמו"ר, נהיה אדמו"ר. זאת ירושה. למרות שלא כולם ראויים, לא כולם תלמידי חכמים, לא כולם צדיקים. יכול להיות, אנשים פשוטים, אבל אביו היה גדול וקדוש, ובנו היה פקיד בבנק, וכדומה, וכאשר אביו נפטר, גם הוא נהיה אדמו"ר. לכאורה, הכיצד? הרי אדמו"ר פירושו, מנהיג לרבים. אבל 'העולם' – אצלם – אומר, כי מי שעושים אותו אדמו"ר, הוא נהיה אדמו"ר. עשו אותו כזה.

לכאורה, הדבר עומד בסתירה, לרמב"ם שהבאנו לעיל.

מנהיג את הציבור, בשאלות ציבוריות כלליות וכו', מכוון אותם ומייעץ להם. זאת הוא לא יכול. זהו דבר אחד.

וז"ל ספר שערי אושר שם, הר"מ רמז כאן, דמורה דרך לרבים, הוא דוקא זה שהוא ירא שמים מנעוריו. ומיניה מוכח שמי שלא ירא שמים מנעוריו, כלומר שהיה רשע חלק מהשנים וחזר בתשובה, שזה לא מקרי ירא שמים מנעוריו, הוא אינו יכול להיות מורה דרך לרבים.

הרמב"ם מלמד אותנו כאן, כי לגבי לימוד תורה, הדבר שאני.

ובהמשך הוא אומר דבר נוסף, תירוץ ב' וז"ל, ונראה דאפשר לומר עוד בדרך נוסף, דגם אם נאמר דהחסרון ברשע הוא לא רק משום סכנה שיכול ללמוד ממנו, אלא שהוא פגם בתורה, כלומר שזו תורת מין או תורה פגומה שלמדה בזמן רשעתו, ואשר על כן הו"א שגם לאחר שחזר למוטב אין רשאים ללמוד ממנו, קמ"ל הרמב"ם שאם חזר למוטב מותר ללמוד ממנו, ודוק.

היינו אומרים, כי כיון שתורתו כבר התקלקלה, הוא למד ועסק בתורה בזמן שהיה מקולקל. ולמעשה חושבני כי זאת אכן קצת שאלה, הדבר אינו כ"כ פשוט. אדם שהיה רשע, כבר נדבק בו אז דעות והשקפות לא נכונות.

ישנו אף מושג, כָּל פְּאִיָּה לֹא יִשׁוּבוּן ומשלי ב', י"ט. מי שח"ו נדבק למינות. ישנם דברים, שלא מסוגלים לצאת מהם. אדם אשר ח"ו נדבק לנצרות, אומרים שהוא כבר לא יכול לעמוד בזה, קשה מאד לפרוש מכך, הוא צריך למות רח"ל.

גם לגבי דברים אחרים, אדם שכבר למד דברים בטלים, והתנהג לא בסדר, היטנף. נדבק בו משהו. א"כ הייתי אומר, כי כעת כשהוא מלמד תורה, זה כבר לא קדוש וטהור כפי שצריך להיות, יש בזה טומאה ועיוות. ויכול להיות, שישנם דברים כאלה. קמ"ל הרמב"ם, שהדבר מותר.

זהו חידוש. שאפ"ה מותר ללמוד ממנו תורה.

אבל, אני רק אומר לכם את הקו שלהם, מה הם אומרים, מהי השיטה שלהם. אפשר לחלוק על כך, או אולי לא, יתכן להסכים. אבל עכ"פ הם חושבים שהדבר אכן נכון, ויש להם לכך מקור מן הגמרא.

כתוב בגמרא בבא מציעא [דף פ"ה ע"א] לגבי רבי יוסי בן רבי אלעזר בנו של רבי שמעון בר יוחאי, כי רח"ל הוא ירד לדיוטא תחתונה, עד שרבי החזיר אותו בתשובה. לאחר שהוא שמע, כי הקול שלו הוא כמו הקול של רבי אלעזר, ונודע לו כי זהו בנו. ישנו שם סיפור ארוך, לא ניכנס לנושא הזה, רק נזכיר בקצרה.

הגמרא שם אומרת כך, איקלע רבי לאתריה דר' אלעזר בר' שמעון, א"ל, יש לו בן לאותו צדיק? אמרו לו, יש לו בן, וכל מי שנשכרת בשנים, שוכרתו בשמנה. אתייה אסמכיה ברבי, ואשלמיה לר' שמעון בן איסי בן לקוניא אחות דאמיה וכו'. בקיצור, הוא חזר בתשובה. נכדו של רבי שמעון בר יוחאי.

ישנם כאלה הטוענים, למה הגמרא מספרת על רשב"י, שהנכד שלו היה כך. בסדר, בסוף הוא חזר בתשובה וכו', אבל זהו גנאי לאותו צדיק. וישנם כאלה השואלים, האגרות משה [ח"א י"ד סי' קל"ה] טוען, כי הדבר לא מובן, איך הוא סמך אותו? עשה אותו 'רבי'? הרי סמיכה, זה לדון אפילו דיני קנסות. כיצד הוא יכול להסמך אותו, כאשר אינו ראוי לכך? מתפלאים על כך.

אבל התשובה, לפי מה שהם אומרים, כי אדם שהוא בן גדולים, צאצא של צדיקים וקדושים, לְבִלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדְּחָ [שמואל ב' י"ד, י"ד]. פְּרִי צִדִּיק עֵץ חַיִּים [משלי י"א, ל"ז]. אפילו שח"ו יצאו לתרבות רעה, אבל השורש הוא טוב. אז כאשר מגדלים אותם, נותנים להם תפקיד, אזי הם מתקנים את עצמם, והם חוזרים ועולים ומתעלים, ויכולים אפילו לעשות נסים ונפלאות. הפלא ופלא.

ראיתי כי כך כתוב, לפחות בשני ספרים.

האחד, בספר צוואת אבא [רוזנברג, עמוד ברית השלום, דף כ"ד עמוד ג'], וז"ל, בן גדולים המושיבים אותו על כסא הרבנות, אפילו היה

מקודם בעל עבירה גדול עד מאד, בכל זאת אחר שקיבלו אותו עשרה מישראל לרב עליהם, וכל בְּי עשרה שכינתא שריא, מיד נתקדש זה האיש בקדושת ישראל ובקדושת השכינה השוכנות בתוך עשרה מישראל, ויכול לפעול ישועות ומופתים כאחד הגדולים. ובודאי ע"כ הוא עושה תשובה גדולה מאהבה, על העבירות שעשה עד היום הזה, ונעשה מאותם זכויות ומצוות גדולים. והוא מביא ראיה מהמעשה הזה, מרבי יוסי בן ב"ר אלעזר ב"ר שמעון.

גם מה"ר צדוק הכהן מלובלין, בספרו צדקת הצדיק [אות קי"ג] כותב כעין הדברים האלה, וז"ל, פרי צדיק הוא עץ חיים, וכמ"ש בב"מ [פה]. גבי ברי' דר"א בר"ש, אף שהיה נראה לא כן. דבודאי הצדיק מוליד נפשות יקרות וכו', רק שצריך לזה 'לוקח נפשות חכם', דבחכמה אתברירו ולוקחם מן הרע. ולפעמים הוא ע"י איזה ת"ח בדור כנ"ל מפ' הפועלים בבנו של ר"א בר"ש, ולפעמים הוא ע"י הקב"ה בעצמו, שנקרא ג"כ לוקח נפשות במשפט, בברכת המזון לאבל. וע"י מיתת האב שנקרא הש"י לוקח נפשות, הוא ג"כ לוקח נפש בנו [וכן נפשות העשוקות רח"ל] ועושה ממנה עץ חיים. [ולפעמים הוא על אותו דרך דבגמ' שם, דקרי ליה רבי - מכבדים אותו.

זאת צריכים לדעת, כי אדם אשר יש לו תאוה, צריך לתת לו תאוה אחרת. אי אפשר להוציא אותו מן התאוה, מבלי לתת לו תאוה אחרת, יותר עדינה, הדבר בשבילו פיצוי. ואז הוא אומר, אהה, עכשיו יש לי כבוד, אזי שוה לי לוותר על התאוה האחרת. אבל לאט לאט, הוא נכנס לקדושה.

ונותן בלב בני אדם להסמיכו בְּרָבִי ולהגדילו, ועי"ז מתגדל אח"כ באמת. ואז גם 'רבי' שקראו לו אז, ודאי לא לשוא היה, כי כשנתגלה האמת אז נראה כי גם תחילה היה כן, רק שהיה בהעלם, כי מארְיָא בישא, גוריא לא נפיק. ותדע דאיתא שם, לא שזה גדול מזה וכו', ואע"פ שהיה רועה זונות תחילה, מ"מ לא

שערי יצחק – השיעור השבועי

וכו', הוא רואה שלוחצים אותו ומשכנעים אותו שיעזוב את דרכו, אולי הוא רק אומר לנו, כן, אני בסדר, כביכול הוא חוזר בו מדרכו, אבל הוא 'עובד עלינו'. לכן הרמב"ם אומר, 'ובודקין אותו', צריכים לבדוק ולעקוב בחכמה ובערמה, לראות האם אכן זה אמיתי, או שהוא רק עושה הצגה.

אולם לגבי הרב, שאני. לא צריך לבדוק אותו. 'עד שיחזור למוטב'. הרמב"ם לא כתב, שנבדוק את הרב. הוא חוזר למוטב.

מהו ההבדל?

הרב, חוזר למוטב מעצמו. הוא חוזר בתשובה. לדוגמא, נניח שאלישע אחר, היה מחליט לחזור בתשובה. לא שכנענו אותו. בדרך כלל, תלמיד צעיר, משכנעים אותו, מחזירים אותו לדרך. אבל אדם שהוא כבר גדול, הוא מעצמו חוזר. לכן, לא צריך לבדוק אותו. כי הסיבה שהוא חוזר, מסתמא כיון שהוא הבין את טעותו, שהוא לא בסדר, וכעת הוא חוזר באמת ובתמים. לא צריך לחשוך בו, אולי הוא מציג לנו, שמא הוא רק עושה את עצמו חוזר בתשובה. מן הסתם, זה בסדר.

הדבר על דרך, 'דיבר הכתוב בהוה'. לא שאכן ישנו חילוק. אלא שהמציאות כך בדרך כלל. לגבי התלמידים, אנחנו המתקנים אותם. אבל הרב שחוזר בתשובה, בדרך כלל הוא מתקן וחוזר מעצמו.

אבל, יכול להיות ההיפך. אין הכי נמי. אם התלמיד יחזור מעצמו, אכן לא יהיה צריך לבדוק אותו. וכן הרב, אם אנחנו החזרנו אותו, אם הוא לא חוזר מעצמו, ג"כ צריך לבדוק אותו, לא להאמין לו, כי אולי הוא רק מיתמם, עושה את עצמו. אבל בדרך"כ, זה לא כך. אז הרמב"ם דיבר, מה בדרך כלל. כיון שבדרך"כ הוא חוזר מעצמו, אז לא צריך לבדוק אותו.

לכן הרמב"ם כותב, 'עד שיחזור למוטב', ללמדנו כי אם הוא חוזר למוטב, לא צריכים לבדוק אחריו. מה שאמרת ברישא, אינו בסיפא, לכן הרמב"ם היה צ"ל כך בסיפא. זהו החידוש, של מה שהרמב"ם כתב בסוף.

תזכרנה ראשונות, רק היה גם בתחילתו טוב וגדול, כמו בסוף, וע"כ נזכר זה בגמרא.

לכאורה בעצם, זה נראה סתירה לרמב"ם, האומר שצריך להיות ירא ה' מנעוריו.

אבל יש לומר, כי הרמב"ם מדבר בסתמא, לגבי אדם רגיל, הוא לא צאצא של גדולים וצדיקים. והם מדברים לגבי אדם אשר נולד לאבא גדול וקדוש, אז למרות שח"ו הוא סטה מן הדרך, אבל כאשר מחזירים אותו למוטב, הוא יכול לצמוח ולהיות גדול מאד.

תירוץ שלישי ממרן שליט"א לגבי הקושיא דלעיל בדברי הרמב"ם.

בסייעתא דשמיא, ברצוני לומר תירוץ אחר על השאלה של ספר שערי אושר, למה הרמב"ם היה צריך לכתוב 'עד שיחזור למוטב'. תירוץ שלישי. הוא אמר שני תירוצים, וברצוני לומר תירוץ אחר. אולי כל התירוצים נכונים, אלו ואלו דברי אלהים חיים.

מה הסיבה שהרמב"ם היה צריך לכתוב, 'עד שיחזור למוטב', למרות שלכאורה הדבר פשוט, כיון שהוא כבר חוזר בתשובה – כעת אנחנו כבר מבינים, שזה לא כ"כ פשוט, לאור דבריו. אבל על כל פנים – הרי אין לכך מקור בגמרא?

הרמב"ם התכוין בזה להגיד, שהדבר שונה מן הרישא, לגבי מה שהוא כותב לפני כן בעניין תלמיד, כי תלמיד שאינו הגון אסור ללמדו, אל תכניס אותו לבית המדרש. אם אתה רואה שהתלמיד לא הולך בדרך נכונה, שהוא לא בסדר, לא מתנהג כפי שצריך, תוציא אותו מבית המדרש.

הרמב"ם אומר שם כך, מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקין אותו, ואח"כ מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו. צריכים לבדוק אותו. אפילו אם אתה רואה שהוא נהיה עתה בסדר, אל תסמוך על כך, אלא תבדוק אותו. דהיינו, כיון שאנחנו אלו שהחזרנו אותו למוטב, הוא לא חוזר מעצמו, א"כ אולי הוא רק עושה 'לפנים', הוא כאילו חוזר בתשובה. כנראה מפתים אותו, לא שוה לך

תירוץ הדברי יואל על קושיית הלחם משנה דלעיל, כי לימות המשיח לא יהיה רב שאינו הגון, והערת מרן שליט"א על דבריו.

הבאנו מקודם, את דברי הלחם משנה, אשר ניסה להגיד, אולי מה שהרמב"ם לא חילק בין גדול לקטן, זה מפני שבדורותינו כל הגדולים נחשבים קטנים, כלפי זמן הש"ס. ועל כך הוא טוען, שהרי הרמב"ם כותב הלכתא למשיחא, ואז כן יהיו גדולים.

בא הדברי יואל ואומר, כי זאת אינה קושיא. מה אתה מדבר? איזו מין דחיה זאת? וכי בימות המשיח, יהיה רב לא הגון? אין דבר כזה. בימות המשיח, לא יהיה רב שאינו הגון. כולם יהיו הגונים. על כן, הדבר אינו יכול להיות. מה הלח"מ טוען? ובכך הוא דוחה את קושייתו.

כך טוען הדברי יואל [פרשת שמות, דף י"ז], הוא מביא את הגמרות שלנו, ור"מ היכא גמר תורה מפומיה דאחר וכו', והרמב"ם ז"ל [הלי' ת"ת פ"ד הל"א] העתיק הלכה זו וכו', ולא חילק בין גדול לקטן. והקשו המפרשים, מדוע לא חילק כמו שחילקו בגמרא. ותירצו הש"ך – את התירוץ הזה, שבדורותינו אין גדולים, כבר הש"ך מביאו בחלק יו"ד [סימן רמ"ו ס"ק ח'] – ועוד פוסקים, דטעמו בזה שס"ל דבזמן הזה אין דעת שלימה שתקרא גדול להתיר לו ללמוד מחכם רשע, כי הדורות נתמעטו, ומי שנחשב בזה"ז לגדול, היה נחשב בזמן הש"ס לקטן, ולזה לא חילק כלל.

ובלחם משנה כתב תירוץ הנ"ל, והקשה עליו, דהרי הרמב"ם ז"ל אינו מזכיר רק הדינים הנוהגים בזה"ז בלבד, אלא גם הדינים שינהגו בכל זמן אפילו אחר ביאת משיחנו ב"ב, וא"כ היה לו לפרש.

אומר על כך הדברי יואל, ולי נראה דלא קשה קושייתו כלל. דהנה אחר ביאת המשיח לא יהיה עוד נפק"מ בדין זה כלל, כי לא יהיה במציאות רב שאינו הגון. וכדרך שכתב היפה תואר על מה דאיתא במדרש שלעת"ל כל הקרבנות יהיו בטלים, דאין הכוונה שישתנו דיני התורה ח"ו, אלא שלא יהיו במציאות חטאים, וכל הרשעה כולה כעשן תכלה ולא

יהיה צורך בקרבנות, וכמו כן לא יהיה מציאות של רב שאינו הגון.

ע"כ שפיר סתם הרמב"ם ז"ל ולא חילק בין גדול לקטן, כי בזה"ז אין גדול כזה שיהיה מותר לו ללמוד מרב שאינו הגון, ואחר ביאת המשיח לא יהיה עוד רב שאינו הגון כלל.

אולם דבר זה, איננו פשוט. וכי בימות המשיח, לא יהיו חטאים בכלל? אמת מה שהוא מציין ליפה תואר, אבל גם היפה תואר בעצמו מתלבט מאד בנושא הזה. יפה תואר, זהו פירוש נפלא ויסודי על מדרש רבה, למהר"ר שמואל יפה אשכנזי זצ"ל. כי נראה, שישנן סתירות לגבי הנושא הזה. אבל למשל ישנו מדרש, שנראה ממנו כך בפשטות.

הרי כתוב, מובא בשלחן ערוך [סימן נ"א סעיף ט'] הלכה, שצריך לומר את מזמור לתודה וגו' במשיכה ובנגינה. הרבה פוסקים אומרים זאת [עיין שיעור מוצש"ק מקץ התשע"ו, ומוצש"ק בשלח התשע"ח]. אנחנו כאן בבית המדרש 'פעולת צדיק' עושים כך הלכה למעשה, ב"ה בשנים האחרונות עמדנו על כך, למרות שהעולם לא נוהג כך, בכל העדות, אף שזאת הלכה בשלחן ערוך, ומהרי"ץ מפורש בעץ חיים, אבל איננו ידוע ולא ברור מדוע כמעט ולא מקיימים את ההלכה הזאת, אולי רק במקומות בודדים. אבל אנחנו ב"ה הנהגנו זאת מחדש, לומר את מזמור לתודה וגו' במשיכה ובנגינה, כיון שלעתיד לבוא, כל הקרבנות עתידין ליבטל, חוץ מקרבן תודה. קרבן תודה, זה על נסים ונפלאות. ד' שצריכים להודות. לכן, בכדי להראות שהעניין של תודה זהו דבר המתמשך ונוהג בכל הדורות, אומרים אותו במשיכה ובנגינה.

לכאורה קשה, וכי כל הקרבנות יהיו אז בטליין? הדבר פלא עצום. מה הפירוש? הרי התורה היא נצחית. כעת קראנו פרשת ויקרא, ופרשת צו, וכי לעת"ל הדבר כפשוטו שכל הקרבנות יתבטלו? מה יהיה עם התורה הזאת לעתיד לבוא? הרי התורה אינה משתנה, א"כ כיצד אפשר לומר שכל הקרבנות יתבטלו?

המפרשים עומדים על השאלה הזאת, וישנם כל מיני תירוצים. היפה תואר, הוא מהראשונים

שערי יצחק – השיעור השבועי

גם המלבי"ם בפירושו על ספר מיכה, מבין כך בפשיטות לגבי הפסוק [מיכה ז', י"ח] **נִשְׂא עֹזֶן וְעֵבֶר עַל פֶּשַׁע.**

שאלה מהקהל: גם רבנים?

תשובת מרן שליט"א: לא יחדל אביון מקרב הארץ... כולם בשר ודם.

המלבי"ם שואל שם, למה בתורה כתוב [שמות ל"ד, ז'] **נִשְׂא עֹזֶן וְפֶשַׁע וְחַטָּאָה**, ואילו בספר מיכה כתוב **נִשְׂא עֹזֶן וְעֵבֶר עַל פֶּשַׁע**. והוא מרחיב להסביר, כי ישנו הבדל. והרי שם כתוב [בהמשך הפסוק], **לְשִׂאֲרִית נַחֲלָתוֹ**, דהיינו לעתיד לבוא.

ישנן סתירות, לגבי הנושא הזה, והדבר אינו כ"כ פשוט. ישנן הרבה ראיות, שאכן יהיו חטאים אפילו לעתיד לבוא.

מלבד זה וכיו"ב, הבחור החשוב יהודה חרזי הי"ד הביא לי מהספר ברכת פרץ, כי גם הוא נוקט בפשטות שכן יהיו. תשמעו את לשונו, הוא כותב זאת לגבי הפסוק [מלאכי ג', כ"ו] **וְזָרְחָה לְכֶם יְרֵאֵי שְׁמֵי שְׁמֵשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ וּגו'.** אצל האשכנזים, זה בהפטרות שבת הגדול, הפטרת וערבה וגו'. אצלנו התימנים, אין את ההפטרה הזאת. אבל לא משנה. העיקר, זהו פסוק בנביא. הוא מביא את מאמר חז"ל [נדרים דף ח' ע"ב], **אין גיהנם לעתיד לבוא, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה. צדיקים מתרפאים בה, שנאמר וזרחח לכם יראי שמי וגו'. והרשעים נידונים בה, שנאמר הנה יום בא בווער כתנור וגו'.**

הוא מסביר את המאמר כך, כי לעת"ל יהא שלטון התורה על כל צעד, וכמעט שלא יהא בחירה לחטא. לא שלא יהיה בכלל, אלא 'כמעט'. ישנו מושג, שהאדם אינו עושה חטאים, לא בגלל שאינו יכול לעשות, אלא כי הוא מבין שלא טוב לעשות חטא.

הן מצד הכרת חומר נוראת החטא וענשו. זהו כפי שישנה אש גדולה, והאדם הרי יכול לקפוץ לתוך האש, אבל הסיבה שאינו קופץ לתוך האש, מפני שהוא מבין כי זאת סכנת נפשות. הוא לא משוגע, לאבד עצמו לדעת. א"כ בעצם, יש לו בחירה מצד אחד, הוא יכול

אשר דן בדבר הזה. בהתחלה הוא אומר, כי זה לאו דוקא 'מתבטל', אלא הכוונה שיהיו רק קצת עבירות, לא הרבה כפי שבזמנינו. דהיינו, לא שיתבטלו הקרבנות מכל וכל, אלא שזה יהיה מצומצם, משהו מעט מאד. על כן, כמעט שלא יהיה צורך ברוב הקרבנות. לא שהם לא יהיו קיימים בכלל, אלא שזה יתמעט.

תירוץ שני הוא אומר, אומות העולם, אלו שיתגיירו, להם יהיו חטאים, אבל לא מעם ישראל.

ובסוף הוא אומר, כי הדברים כפישוטן, אכן זה יתבטל. אבל לדבריו, זה לא נקרא שהמצוה התבטלה. כי מה שאין אפשרות לקיים את המצוה, אין פירושו שהמצוה התבטלה, או שהמצוה השתנתה.

כמו הציווי של אדם הראשון, הקב"ה ציוה את אדה"ר לא לאכול בשר, ולנח הוא אמר שכן מותר. זהו שינוי. שינויים כאלה, לא יהיו. אבל כאשר יש לך מצוה, ובפועל לא מקיימים אותה, לא בגלל שישנה מצוה אחרת וכו', אלא שהיא לא באה לידי ביטוי באופן מעשי. כך הוא מתרץ בסוף. והוא אומר, כי כך נראה לו יותר נכון.

יוצא לפי מסקנתו, וכך הדברי יואל הבין, כי אכן רוב הקרבנות יתבטלו לעתיד לבוא.

אבל האמת היא, שהדבר אינו כ"כ פשוט. ישנם הרבה מדרשים, שרואים בהם במפורש, כי כן יהיו עבירות לעתיד לבוא.

למשל, כתוב במדרש [שוח"ט ע"ג] בזה"ל, אמר רבי סימון בשם רבי שמעון תְּסִידָא, בעולם הזה אדם הולך ללקוט תאנים בשבת, אין התאנה אומרת כלום. אבל לעתיד לבוא, אם אדם הולך ללקוט תאנה בשבת, היא צווחת ואומרת, שבת היום וכו'. העץ יצעק לו, ע"ד שנאמר [חבקוק ב', י"א] **כִּי אֶבֶן מִקִּיר תִּזְעַק וְכַפִּיס מֵעֵץ יַעֲנֶנָּה.** יש אומרים, כי הכוונה בשוגג. כך כתב בספר צמח דוד. ואם כן אין זו ראיה. אבל הפשטות היא שזה אפילו במזיד. דהיינו, אדם אשר ח"ו עומד לעבור עבירה, הדבר יצעק לו וירתיע אותו. וישנן עוד כמה וכמה הוכחות, שלעתיד לבוא יהיו רשעים. מי שיעיין יראה כי

להיכנס לתוך האש, אבל מצד שני הוא מבין שזה לא טוב. ה"ה בנ"ד, מכירים כמה החטא גרוע, ולא עושים אותו. אבל ישנם כאלה, אשר בכל זאת עושים זאת. א"כ שייך שיהיו חטאים. מאחר שמכירים כמה נורא החטא, לכן בדר"כ לא יעשו חטאים, אבל לא שלא תהיה אפשרות לחטוא.

והן מצד הב"ד של מטה, שלא יהא אפשרות להשתמט, וכמשאחז"ל דמורח ודאין. דהיינו, אנשים עושים עבירות, כיון שהם חושבים כי יוכלו להשתמט מן הדין. לא יהיו נגדם הוכחות, ואין עדים וכו'. אבל לגבי המשיח, כתוב [ישעיהו י"א, ג'] וְהָרִיחוּ בְּיָרְאֵת יְיָ וְלֹא לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוּט וְלֹא לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ יוֹכִיחַ. המשיח ישפוט לפי הריח, יהיה לו רוח עצה וגבורה. אנשים יראו, כי אין להם ברירה.

ומ"מ הרשע, שבזמ"ז הוא שונא את התורה וחכמי התורה ושומרי תורה, כי בשיקוציו נפשו חפצה, גם לע"ל אעפ"י שהכרתו תהא גדולה בהכרת עליונתה של התורה, מ"מ הטבע שלו לא נשתנה. ושנאתו לתורה ולחיי התורה, במקומו יעמוד. ומאוד מאוד יתאוה לחיי ההוללות, של פריקת עול ובתי טיאטראות וכיו"ב כמקודם. זה לא שבימות המשיח, הוא כבר יהיה צדיק. ולחיות חיי התורה, תהא אצלו בגדר גיהנם.

אבל אצל הצדיקים, המשתוקקים להרמת קרן התורה ושמירתה, והמשתוקקים לעלות במעלות התורה והיראה, לדידהו כשיהא לע"ל שלטון התורה על כל צעד, כל זה יהא רפואה למכאובי נפשו על עלבונה של תורה שהיה עד אז, ויהא שלטון התורה בגדר גן עדן אצלו.

רואים כי גם הוא נוקט בפשיטות, כי אכן עדיין יהיו רשעים.

שאלה מהקהל: אם אדם יחלל שבת בטעות כשיבוא המשיח, הוא לא יצטרך להביא קרבן? תשובת מרן שליט"א: לא מדברים על שוגג. לגבי שוגג, זה משהו אחר. יהיה קרבן על שוגג אבל לא על מזיד וכו'.

הערה המובאת בתלמוד בבלי "מתיבתא" בעניין דלעיל, וביאורם בדברי הלחם משנה, כי יכול להיות באחד הדורות גאון וגדול יותר מן הדורות שהיו לפניו. רבינו האיי גאון, האר"י, הגר"א, ומהר"י גאון רבני תימן ותפארתם.

בתלמוד בבלי 'מתיבתא', הביאו [במס' חגיגה שם] את דברי הלחם משנה, ואת הדברי יואל, והם מעירים איזו הערה חדשה בנושא.

הם מביאים כך, כתב הרמב"ם בהל' תלמוד תורה [פ"ד הל"א] שהרב שאינו הולך בדרך טובה, אע"פ שחכם גדול הוא וכל העם צריכין לו, אין מתלמדין ממנו עד שובו למוטב. והקשה הלחם משנה [שם ד"ה וכן], שהרי הגמרא בסוגיין תירצה וחילקה בין קטן לגדול, והיינו שלגדול מותר ללמוד מרשע, ומדוע השמיט הרמב"ם דין זה. והש"ך תירץ וכו', והלח"מ דחה תירוץ זה וכו'.

ובהערה י"ג, הם מביאים את הדברי יואל, והם מתווכחים איתו. לדבריהם, הלח"מ לא מתכוין לימות המשיח דוקא, אלא כוונתו שיכול להיות במשך הזמן, שיהיה איזה גדול כמו בדורות הראשנים, שיהיה כן ראוי ללמוד מרב שאינו הגון. כביכול, אל תתפוס את הלח"מ במלים 'לימות המשיח', כי אין כוונתו דוקא לימות המשיח.

האמת היא, כי אינני יודע האם אפשר להכניס זאת בלח"מ, כי מסתבר שהוא מתכוין כפישוטו. אבל בכל אופן, הטענה מצד עצמה לכאורה היא טענה, גם אם הוא לא התכוין לכך.

כך הם מביאים [בהערה י"ג], ובספר דברי יואל [פרשת שמות] כתב, שאחר ביאת המשיח לא יהיה עוד נפקא מינה בזה כלל, כי לא יהיה במציאות רב שאינו הגון.

ועל כך הם כותבים, אמנם הלח"מ לא נתכוון שהלכה זו יהיה לה תוקף לאחר ביאת המשיח. אלא בא לומר, שדרך הרמב"ם לכתוב כל הדינים ובכללם גם מה שינהג אז, ולכן היה לרמב"ם להביא שאם יהיה באחד הדורות 'גדול' שראוי ללמוד גם מרב שאינו הגון, שיוכל ללמוד ממנו.

שזכה ברוחב דעת ובינה, וזיכה את הרבים בעמלו ויגיעו. ספריו אשר השאיר אחריו למאורות, לכל רב ודיין ומורה הוראות. גולת תימן תוכל להתפאר, כי מבין רבני עדתה, יצא חטר גאון. מגאוני ישראל נמנה, ועם גדולי חכמיהם עומד בשורה.

ישנם כאלה, החושבים שאנחנו 'מגדלים' את מהרי"ץ, מכנים אותו 'גאון רבני תימן ותפארתם', כביכול יש לנו נגיעה להגדיל אותו יותר מן האחרים. לצערינו, דנים על כך באיזה ספרים בזמנינו, וחושבני כי זאת התשובה הכי טובה להם, מבלי להיכנס לשאלות. דהיינו, ישנם כאלה החושבים, כי מתוך שמהרי"ץ הולך לפי מנהגי הקדמונים, השיטה שאנחנו הולכים בה בעיקבותיו, 'בלדי' בקיצור, הם טוענים, למה אתה מוריד את בעל שתילי זיתים כביכול? אבל ברצוני להגיד להם, כי התשובה פשוטה מאד.

בעל סערת תימן, הרב עמרם קורח, הוא היה 'שאמי'. והוא בעצמו, הגדיל את מהרי"ץ זיע"א יותר מבעל שתילי זיתים. ככה שאין להם טענות או מענות נכונות.

מי שיעיין יראה, כי זה באותו הדף [שם דף י"ט], לגבי השתילי זיתים הוא כותב כך, הרב הגדול דוד בן שלמה משרקי. הנז"ל הוא היה הרב המובהק בדורו, שוחט ובודק מומחה. חיבר ביאור וחידושי דינים סביב הש"ע "אורח חיים", וקראו שתילי זיתים וכו'. ובאותו עמוד, ממש לאחר כמה שורות, הוא כותב כך, ה"ר יחיא בן כה"ר יוסף צאלה, ראב"ד קבוע, ששי / גאון רבני תימן. ורק עליו הוא כותב, 'כמוהו לא היה לפניו'. כמו שאמרנו. גם בדף י"ט הוא כתב, נתגדל ונתרומם שמו, ונתפרסמה חכמתו וכו'. בדורו לא נמצא נבון להוציא דבר מתוך דבר ולכוון את שמועותיו וכו'. והרי השת"ז הוא בדורו עצמו. יש כאלה שלא רוצים להביק, אבל בעל סערת תימן בחכמתו, הטמין את האמת בין השיטין ובין המלים. הוא בודאי לא חשוד בנגיעה, שהרי הרב עמרם קורח בעצמו היה מתפלל בנוסח כמו בעל שתילי זיתים כידוע לנו. עד הדור שלנו, גם אלה שלא היו בדרך של

אל תגיד לי, 'ימות המשיח' או לא. וכי לא יכול להיות, שבמשך הדורות יהיה אדם גדול, שהוא כן יהיה ראוי ללמוד מרב שאינו הגון? נכון שהגדולים יחסית לזמן התלמוד נחשבים קטנים, אבל בכל זאת אולי יצמח יום אחד גדול מאד.

כידוע, בדר"כ הכלל הוא, שיתמעטו הדורות. בדרך כלל, הדורות לא נהיים יותר גדולים מהדורות שעברו, אלא פחות. אבל רואים, כי אכן ישנם לפעמים גדולים, אשר לא היו בדורות שעברו, שהיו לפניהם.

למשל, רבינו האי גאון. הרי היו הרבה גאונים. אבל למי קוראים 'הגאון' בסתם? למשל הרי"ף פעמים רבות אומר, 'כתב הגאון'. זהו רב האי גאון. למה? כי רב האי גאון, בנו של רב שריא גאון, הוא 'אחרון הגאונים בזמן, וראשונה במעלה'. א"כ רואים, כי לאחר כמה דורות, נהיה מישוהו גדול יותר מכל הגאונים אשר היו לפניו.

אותו הדבר, הגר"א מוילנא. למי מהאחרונים קראו 'הגאון' בסתם? רק להגר"א. פירוש, שמחשיבים אותו יותר מכל הגדולים שהיו בדורות שלפניו.

כמרכן, רבינו האר"י ז"ל. כפי שאתם יודעים, אנחנו אומרים בתשעה באב, לפני מגילת איכה, את הקינה למי אבכה וכף אבכה וכו', וסוד תורה היש מוציא לאורה. בזמן האריז"ל, לא אמרו את הפיסקא הזאת. 'וסוד תורה היש מוציא לאורה?' יש 'מוציא לאורה'. בדור שלנו, יש. כך מובא בספרים. יוצא, שבתורת הקבלה האריז"ל היה גדול מאד, יותר מן המקובלים שבדורות שלפניו. לכן, אי אפשר להגיד דבר שקר, וסוד תורה היש מוציא לאורה, כי אכן יש ב"ה, נגלה לו אליהו וגילה לו את כל הסודות של הראשונים. מימות רשב"י לא היה כמותו.

וכן בארץ תימן, מהרי"ץ זיע"א, היה כמותו לפניו? לא היה. ולא אני אומר זאת בשמי, אלא בספר סערת תימן [דף כ"ב] להרב עמרם קורח זצ"ל, כאשר הוא כותב על מהרי"ץ זיע"א, הוא אומר בזה"ל, 'כמוהו לא היה בנפת תימן, ואחריו לא קם. הוא כותב במפורש, 'לא היה'.

מהרי"ץ, כולם החשיבו אותו יותר מכולם. בלי נגיעות. [עיינן בהרחבה בעניין זה, בשיעור מוצש"ק ויצא התשע"ו, ועוד].

פעם ת"ח אחד, שכך היו לו נגיעות, ניסה להתווכח איתי. הוא אמר לי, מי אמר לכם שמהרי"ץ היה יותר גדול מכולם? וכי לא יכול להיות, שהיה מישהו גדול וכו'? אמרתי לו, אבל מה הפירוש? איפה הוא? ענה לי, לא, הוא לא חיבר ספרים, לא ידעו עליו.

טוב. אולי יכול להיות, שהיה מישהו יותר גדול, אף שלא מסתבר. אבל הרי יכול להיות שגם היה מישהו יותר גדול מהגר"א, אבל הוא לא חיבר ספרים ולא יודעים עליו כלום. יכול להיות שהיה מישהו יותר גדול מהרמב"ם, אבל הוא לא חיבר, ולא נודע עליו, ואין לו תלמידים, ושכחו ממנו. נמצא כי הקב"ה לא רצה שיתפרסם. מה לעשות? ישנם חכמים גדולים, מי שיראה הדפסנו בשיעור ומוצש"ק פקודי, עמ' 18-19, בשם ספר משנה שכיר, כי יכול להיות חכמים גדולים מאד, אשר לא התפרסמו. לא כתבו ספרים, לא השאירו, אין להם זכר ושריד. נאבדו. נאבד זכרם מן העולם, כי הקב"ה לא רצה שיתפרסמו.

אינני יכול להכחיש, להתווכח על דבר שאנחנו לא יודעים. אולי כן. אבל אם הקב"ה לא רצה שיתפרסמו, אזי אנחנו נעשה כרצונו. האדם יראה לעיניו. מה שאנחנו יודעים.

ישנו מושג בספרי הקבלה, 'עלמא דאתכסיא'. ישנם חכמים, שהם מ'עלמא דאתכסיא'. למשל, רבינו ירוחם, כל מי שניסה לעשות פירוש על רבינו ירוחם, ספרו לא התקיים. לא הצליחו. רבים ניסו לעשות פירושים עליו, וזה לא הלך. לא הצליחו. או שנפטרו, או שקרה להם איזה אסון. הם מ'עלמא דאתכסיא'. ישנם גדולים כאלה, שנגזר משמים כך.

כמ"ש החיד"א בשם הגדולים [מערכת י" אות שפ"ב], המלאך המגיד למרן, קרא לרבינו ירוחם, בשם ירוחם טְמִירי – פירוש, נסתר. וכן כמה רבנים שחיברו ביאור לספרו, כמו הרב מהר"ש יונה והרב בני אהרן ודכוותיהו, או

שנתבקשו בישיבה של מעלה, או נאבדו החיבורים. ומעט מזער מס' מישרים ביאר הרב נתיבות משפט ע"כ.

אנחנו ח"ו לא עושים ולא יודעים חשבונות של הקב"ה, אלא מה שאנחנו יודעים, זה מה שמחייב, וזה מה שקובע.

לכן, אני אומר זאת, כי הדבר מחזק את התשובה לטענה שלהם, כי הרמב"ם היה צריך לחלק, שהרי יכול להיות, הרי רואים שישנם גדולים שהם יותר מן הדורות שלפניהם, אולי הם כן ראויים. אבל כפי שאמרנו בעבר, יכול להיות שהרמב"ם כן עשה את החילוק הזה, רק שהוא רמז אותו.

אני מקוה שהדברים ברורים. אמרנו בס"ד כל מיני צדדים, אבל את המסקנא צריך לאסוף מהכל, בכדי להגיע למסקנא ברורה, אבל אני משאיר זאת בשבילכם. נשאר רק "לחשבן" את הפרטים מכל הסוגיא. והמקום ברוך הוא יהא בעזרתנו ובעזרתכם תמיד, אכי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

050-4140741